

İİBF KAPSAMINDAKİ MESLEKLERE YÖNELİK EĞİLİMLERİN MALİ MÜŞAVİR (SMMM) OLMA NİYETİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK BİR ARAŞTIRMA

Yrd. Doç. Dr. Ergün KÜÇÜK*

ÖZET

Bu çalışmanın amacı; mali müşavir (SMMM) olmak isteyen öğrencilerin kariyer tercihinde anlamlı göreceli eğilimler gösteren faktörleri ortaya çıkarmaktır. Çalışmada kullanılan analiz yöntemi, Planlanmış Davranış Teorisi'nin (PDT) inanç-bazlı ölçüm tekniğine dayandırılmıştır. Çalışmanın örneklemi Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF)'nde öğrenim gören ve son bir sene içerisinde mezun olabilecek durumda olan öğrenciler tarafından oluşturulmuştur. Çalışma, mali müşavir olma niyetinin oluşumuna (diğer mesleklerden farklı olarak) olumlu ve/veya olumsuz yönde etkide bulunan faktörlerinin ortaya çıkarılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Zira bu faktörlerin hedeflenen yönde manipüle edilmesine yönelik çalışmalar vasıtasıyla nitelikli adayların SMMM meslek mensupları arasına dâhil edilebilmesi mümkün olabilecektir. Çalışmanın bulgularına göre; SMMM olma niyetindeki katılımcıların SMMM mesleğini (i) toplumda saygın ve prestijli kabul edilmesi, (ii) işsiz kalma ihtimalinin (riskinin) düşük olması, (iii) çalışma saatlerinin esnek olması ve (iv) mali işlerle uğraştırmayı gerektirmesi açısından İİBF kapsamındaki diğer mesleklerden daha avantajlı gördükleri anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe Eğitimi, Meslek Tercihi, Sosyal Psikoloji, Planlanmış Davranış Teorisi, SMMM Mesleği.

A RESEARCH ON THE EFFECTS OF CAREER ORIENTATION AT THE FACULTY OF ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES ON THE INTENTION OF BECOMING A CERTIFIED PUBLIC ACCOUNTANT (CPA)

ABSTRACT

This study aims to reveal the factors that create relative tendencies in the career orientations of students, who wish to become certified public accountants (CPA). The method of the study is based on the belief-based measurement technique of Planned Behavior Theory (PBT). The sample group of the study is the students of the Faculty of Economic and Administrative Sciences of Erciyes University, who are likely to graduate within one year. The study is significant for revealing the factors that have both positive and negative impacts on the intention of becoming a CPA. Manipulation of these factors can help recruiting qualified candidates in the profession of CPA. The results of the study show that; (i) social prestige, (ii) low risk of unemployment, (iii) flexible working hours, (iv) dealing with financial issues are the factors that make the profession of CPA more preferable than the other career opportunities.

Keywords: Accounting Education, Career Choice, Social Psychology, Theory of Planned Behavior, Accounting Profession.

* Erciyes Üniversitesi, İİBF, Muhasebe-Finansman A.B.D., erg@erciyes.edu.tr

1. GİRİŞ

Muhasebe mesleğinin geleceği, bir yönüyle, üstün nitelikteki adayların mesleki eğitim sürecine katılmasına ve bunların bazı temel nitelikleri kazanmış olarak mezun edilerek meslek mensupları arasına dâhil edilmesine bağlıdır. Bu nedenle, istenen niteliklerdeki adayları muhasebe mesleğine yönlendirecek faktörlerin bilimsel yöntemlerle tespit edilmesi büyük önem taşımaktadır. Zira istenen niteliklerdeki adayların muhasebe mesleğine teşvik edilebilmesi için ne tür faktörler üzerinde durulması gerektiği bilinmek zorundadır. Aksi takdirde meslek örgütleri ve eğitim kurumları gibi yönlendirici kurumların nitelikli adayları kendi meslek alanlarına çekmeye yönelik etkin politikalar geliştirmesi pek de mümkün gözükmemektedir.

Nitelikli öğrencilerin muhasebe mesleğine katılımını sağlamak için, öncelikle, potansiyel adayların meslek tercihini olumlu ve/veya olumsuz etkileyen faktörler tanımlanmalıdır. Ayrıca, meslek tercihini etkileyen faktörler açısından Serbest Muhasebeci Mali Müşavir (SMMM) tercihinde bulunanları (hedef davranış grubu) diğer gruptan (hedef-dışı davranış grubu) ayıran anlamlı farklılıkların belirlenmesi gerekir. Zira gruplar arasındaki farklılıkların tespit edilmesi, SMMM kategorisindeki katılımcıların arzu edilen davranışa yönelmesini sağlayan faktörlerin neler olduğunun ortaya çıkarılması açısından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı; mali müşavir (SMMM) olmak isteyen öğrencilerin kariyer tercihinde anlamlı göreceli eğilimler gösteren faktörleri ortaya çıkarmaktır. Çalışma amacının özellikleriyle ilgili olarak vurgulanması gereken iki nokta vardır. Birincisi; çalışma evrenleri arasındaki kültürel ve/veya sosyolojik farklılıkların faktörlerin anlamlılığı üzerinde etkisinin olabileceği varsayımından hareketle, araştırmada test edilen

faktörler ön saha çalışması yoluyla belirlenmiştir. İkincisi; çalışmada kullanılan araştırma yöntemi, özellikle de yerli literatürde yapılan benzerlerinden farklı olarak, Planlanmış Davranış Teorisinin (PDT) inanç-bazlı ölçüm tekniğine dayandırılmıştır. Zira PDT'nin inanç-bazlı ölçüm tekniği, araştırmacılara, belirli bir tercihe konu olan bir davranışın incelenmesinde; tercihe konu olabilecek diğer alternatiflerin etkilerinin de dikkate alınmasına imkân veren bir araştırma yöntemi sunmaktadır. Dolayısıyla bu yöntem sayesinde, SMMM olma niyetinin oluşumuna olumlu ve/veya olumsuz yönde etkide bulunan faktörlerin belirlenmesinde, katılımcıların İİBF kapsamındaki diğer mesleklere yönelik eğilimleri de dikkate alınabilmektedir. Görüldüğü gibi, bu çalışmada; SMMM mesleğine yönelik eğilimler ile İİBF kapsamındaki diğer mesleklere yönelik eğilimlerin farklılaştırılması (fark değerlerin belirlenmesi, birbirinden çıkarılması) yoluyla SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerin ortaya çıkarılması söz konusudur. Diğer bir deyişle, çalışma kapsamında incelenen faktörlerin SMMM olma niyetinin oluşumuna anlamlı bir etkide bulunabilmesi; hem meslek tercihinde dikkate alınıyor olmasına hem de tercihe konu diğer meslek tercihlerine kıyasla görece önemli farklılıklar göstermiş olmasına bağlıdır.

Bu çalışma hem meslek örgütleri hem de ilgili literatüre katkıları bağlamında değerlendirilebilir. Meslek örgütleri açısından bu çalışmanın sonuçları; nitelikli öğrencilerin SMMM mesleğine çekilebilmesine yönelik çabalara rehberlik edebilecek bilgiler sunması açısından önem taşımaktadır. Potansiyel adayların SMMM mesleğine yönelimini sağlayan teşvik edici ve/veya engelleyici faktörlerin ortaya çıkarılması, iki açıdan yararlı olabilir. Birincisi; teşvik edici faktörler üzerinde durularak nitelikli öğrencilerin mesleğe yönelik eğilimleri güçlendirilebilir. İkincisi; nitelikli öğrencileri SMMM mesleğine

tercih etmekten alıkoayan faktörlerin olumsuz etkilerinin azaltılmasına yönelik politikalar geliştirilebilir. Her iki boyutun birlikte değerlendirilmesi yoluyla, ilgili tarafların, nitelikli potansiyel adayların SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerini güçlendirmesi mümkün olabilecektir.

İlgili literatüre katkıları bakımından bu araştırma; üç başlık altında değerlendirilebilir. Birincisi; Türkiye’de muhasebe eğitimi alanında yapılan uygulamalı çalışmaların birçoğu kendine has (özel amaçlı) bir araştırma çatısı oluşturularak yapıldığından, bu çalışmanın PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniğine dayandırılarak gerçekleştirilmiş olması önemlidir. PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniğinin uygulanması sayesinde, göreceli eğilimlerin her bir faktör düzeyinde detaylı bir şekilde incelenmesine imkân tanınmış olacaktır. PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniğinin, muhasebe eğitimi alanında, Türkiye örneği üzerinden yapılan bir çalışmada kullanılmış olması katkı sağlayıcı olabilir.

İkincisi; çalışmada kullanılan tüm faktörlerin kümülatif etkisinin SMMM olma niyetinin oluşumunu ne ölçüde açıklamış olduğunun istatistiksel yöntemlerle ortaya konmuş olması ilgili literatür açısından önemlidir. Zira bu tarz bir yaklaşım tarzı sayesinde, farklı zamanlarda farklı örneklem üzerinde yapılacak benzer çalışmalar arasında etkinlik açısından bir kıyaslama yapma imkânı elde edilmiş olacaktır.

Üçüncüsü; çalışmada kullanılan faktörler, içinde yaşadığımız toplumun (araştırma evreni) gerçekliğini yansıtacak şekilde, pilot saha çalışmaları ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu tarz bir yaklaşım; araştırmanın literatüre katkısını artıran bir özellik olarak görülebileceği gibi, araştırmanın etkinliğini artıran bir husus olarak da değerlendirilebilir. Bu tarz bir değerlendirme yapmak üzere Küçük (2011) çalışmasından yararlanılacaktır. Zira Küçük (2011:

151) çalışması aynı araştırma evreninden seçilen örneklem üzerinden inanç-bazlı ölçüm tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiş olmakla birlikte; çalışmada kullanılan faktörler, ilgili yabancı literatürden hareketle belirlenmiştir. Hâlbuki bu çalışmaya dâhil edilen faktörler, pilot saha çalışmaları ve uzman görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Bu nedenle, her iki çalışmanın etkinliklerinin kıyaslanması, pilot saha çalışmaları yoluyla elde edilmiş olan faktörlerin açıklama gücü hakkında bizlere fikir verebilir.

2. Literatür İncelemesi

PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniğinin muhasebe araştırmaları alanında kullanımına örnek gösterilebilecek belli başlı araştırmalar; Cohen ve Hanno (1993), Allen (1998, 2004), Tan ve Laswad (2006) tarafından yapılan çalışmalardır. Bu çalışmaların hepsinde PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniği kullanılmış olsa da, söz konusu araştırmaların muhasebe meslek tercihlerine ilişkin yönelimleri sınırlıdır. Örneğin Cohen ve Hanno (1993) tarafından yapılan araştırma, PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniğine dayandırılmakla birlikte; çalışmanın konusu, öğrencileri muhasebe bölümünü tercih etmeye yönlendiren faktörleri analiz etmeye yöneliktir. Aynı şekilde Tan ve Laswad (2006) de Cohen ve Hanno (1993) çalışmasını temel alarak bir araştırma gerçekleştirmişlerdir. Tan ve Laswad (2006)’ın çalışmasında, ilk sınıflardaki fakülte öğrencilerinin muhasebe bölümünü tercih etmeye yönlendiren faktörlerin analizi söz konusudur. Nitekim Tan ve Laswad (2006)’ın çalışmasında inceleme konusu yapılan faktörlerin de Cohen ve Hanno (1993) çalışmasında kullanılanlarla büyük ölçüde benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Allen (2004) tarafından yapılan bir diğer örnek çalışmanın konusu ise işletme fakültelerinde tercihe bağlı olarak uygulanan 150 saatlik muhasebe programının öğrencilerin muhasebe alanına yönelik algıları üzerindeki etkisini analiz

etmeye yöneliktir. Allen (1998) tarafından yapılan bir diğer araştırma ise oldukça kapsamlı bir çalışmadır. Allen (1998) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın burada üzerinde durulması gereken yönü; öğrencilerin muhasebe meslek tercihlerinin incelendiği kısımdır. Araştırmada, muhasebe mesleğini tercih etmeyi düşünenler ile diğer meslek grubundakilerin ilgili faktörler açısından karşılaştırılması söz konusudur. Analiz sonucunda; sadece “resmi bir unvan sağlama” faktörünün iki grup arasında farklılaşmayı sağlayan anlamlı bir faktör olarak ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Araştırmadan çıkan ilginç bir sonuç; “resmi bir unvan sağlama” faktörü açısından her iki grubun da muhasebe mesleğini, diğer mesleklere kıyasla çok daha avantajlı olarak algılamalarıdır. Ancak SMMM olma niyetinde olanların bulunduğu grubun söz konusu faktöre olan yönelimi çok daha şiddetli olup, yönelimlerin şiddeti açısından iki grup arasında anlamlı ($p=0,01$) bir farklılık göze çarpmaktadır (Allen, 1998: 83).

Küçük (2011) tarafından Türkiye örneğinde gerçekleştirilen çalışma ise hem PDT'nin inançbazlı ölçüm tekniğini kullanması hem de muhasebe meslek tercihi yönelimi olması nedeniyle bu çalışmayla benzerlik göstermektedir. Bu çalışmanın Küçük (2011) araştırmasından farklılıklarını ise üç başlık altında özetlemek mümkündür: Birincisi; araştırmaya dâhil edilen faktörler ön saha çalışması yoluyla araştırma konusu evrene özgü olarak oluşturulmuştur. Hâlbuki Küçük (2011) çalışmasında araştırma konusu faktörler, ilgili yabancı literatürde meslek tercihinde etkili olduğu tespit edilen faktörlerden hareketle belirlenmiştir. İkincisi; bu çalışmada incelemeye konu olan faktörlerin sınıflandırılması yoluna gidilmemiştir. Küçük (2011) çalışmasında ise, ilgili faktörler, PDT'nin ileri sürdüğü davranış modelinde yer alan üç değişkeni temsil eden alt faktörler olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla Küçük (2011) çalışmasında PDT'nin ileri

sürdüğü modelin araştırma konusuna uygunluğunun incelenmesi söz konusudur. Üçüncüsü; bu çalışmada, SMMM ve Diğer kategorisindeki katılımcıların hem SMMM hem de diğer mesleklere yönelik eğilimlerinin ayrı ayrı analizi söz konusudur.

3. Alan Araştırması

Çalışmanın bu bölümünde SMMM olmak isteyen öğrencilerin kariyer tercihlerine yön veren faktörleri ortaya çıkarmak amacıyla yapılan araştırma üzerinde durulacaktır.

3.1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni; Erciyes Üniversitesi İİBF'de öğrenim gören ve son bir sene içerisinde mezun olabilecek durumda olan fakülte öğrencileridir. Araştırma evreninin son bir sene içerisinde mezun olabilecek durumda olan öğrencilerle kısıtlanmasının nedeni; ilgili literatürde öngörülmüş olan niyet ile davranış arasındaki ilişkinin mümkün olduğu ölçüde ortaya çıkarılabilmesine imkân tanımaktır. Zira bu çalışmanın uygulaması; katılımcıların niyetleri üzerinden gerçekleştirilmektedir. PDT'nin öngörüsüne göre; niyet ile davranış arasında aynı yönlü güçlü bir ilişki vardır. Ancak, PDT'ye göre; niyetin ölçüldüğü zaman ile davranışın gözlemlendiği an arasında geçen sürede niyetin değişmemiş olması gerekir. Aksi takdirde iki değişken arasındaki ilişki ortadan kalmaktadır. Uygulamada, niyetin ölçümü ile davranışın uygulamaya geçtiği zaman arasında kalan süreçte niyetin değişmesi her zaman ihtimal dâhilindedir. Bu nedenle analize yönelik ölçümlerde niyet ile davranış arasında optimal bir zaman aralığı belirlenmeye çalışılır (Kocagöz, 2010: 5). Dolayısıyla hem mezun olma aşamasında olan öğrencilerin meslek tercihi niyetlerinin daha belirgin olacağı öngörüsünden hareket etmek hem de niyet ile davranış arasındaki zamanı mümkün olduğunca kısaltmak uygun olacaktır. Bu nedenle,

araştırmanın evrenine; sadece son bir sene içerisinde mezun olabilecek durumda olan öğrenciler dâhil edilmiştir.

Araştırmanın örnek kütlelerinde iki alt gruba ayrılmış toplam 134 katılımcı bulunmaktadır. SMMM mesleğini tercih etmeyi düşünenler (hedef davranış grubu) 41 kişi, SMMM mesleği dışında İİBF'nin başka bir alanında çalışmayı düşünenler (hedef-dışı davranış grubu) ise 93 kişiden oluşmaktadır. Araştırmanın örneklemini basit tesadüfî örnekleme yöntemiyle oluşturulmuştur. Çalışmada, farklılıkları incelemeye yönelik bir parametrik test olan t testi yanında logit regresyon analizinin kullanımı söz konusudur. Anket bulgularına t testi ve/veya regresyon analizinin uygulanabilmesi için örneklemin normal dağıldığının kabul edilmesi gerekir. Merkezi limit teoremine göre; örneklem hacminin 30'dan büyük olduğu durumlarda değişkenin normal dağıldığı varsayılmaktadır. Buna göre; örnek hacmi arttıkça bir değişkenin dağılımı normal bir dağılım gösterir (Altunışık vd., 2007: 172; Bowen ve Starr, 1982: 285; Nakip, 2006: 222). Bu nedenle analiz edilen her kategorinin örnek büyüklüğünün 30'dan büyük olması yeterli olacaktır. Nitekim örneklem hacmimiz SMMM kategorisi için 41, Diğer kategorisi için ise 93 katılımcıdan oluşmaktadır. Bu nedenle örnek kütlelerimizin normal dağılım gösterdiği kabul edilebilir.

3.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada sosyal bilimler sahasında yaygın olarak kullanılan birincil veri toplama araçlarından birisi olan anket yöntemine başvurulmuştur. Anket formunda aralık (interval) seviyesinde beşli likert ölçeği kullanılmıştır. Likert ölçeğinin kullanılma nedeni; bu ölçeğin daha çok bireylerin tutumlarını ve eğilimlerini ölçme amaç-

lı olarak kullanılıyor olmasıdır (Altunışık vd., 2007: 68, 107-108; Ajzen, 2006; Francis, 2004).

Anket uygulamasının güvenilirliğini test etmek için Cronbach Alfa (Alfa Katsayısı) analizinden yararlanılmıştır. Bu yöntem özellikle de likert ölçekli ölçümlerde sıklıkla kullanılan bir yöntemdir (Büyüköztürk, 2007: 171). Alfa yönteminin ürettiği Alfa (α) katsayısı 0-1 arasında pozitif bir değerdir ve ağırlıklı standart değişimi göstermektedir. Bu katsayı vasıtasıyla anket formunda bulunan faktörlerin, kendi aralarında bir bütün oluşturup oluşturmadığı, aralarındaki homojenlik, ifadeler arasındaki benzerlik ve yakınlık ölçülmüş olacaktır. İfadeler arasındaki korelasyon ne kadar yüksekse alfa katsayısının da yüksek çıkma ihtimali o derece artmaktadır. Anket verileri üzerinde yapılan güvenilirlik analizinde, Cronbach alfa katsayısı; 0,639 olarak bulunmuştur. Alfa katsayısının 0,60-0,80 aralığında bulunması ölçeğin oldukça güvenilir olduğunun işareti sayılmaktadır. Bu aralığın üzerindeki alfa değerleri ise ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Kalaycı, 2005: 405).

Bu çalışmada araştırma konusu faktörlerin ölçümünde PDT'nin inanç-temelli yaklaşım tarzı benimsenmiştir¹. Bu yöntem, özellikle de yerli literatürde yapılan benzerlerinden oldukça farklıdır. Zira PDT'nin inanç-bazlı ölçüm tekniği, araştırmacılara, belirli bir tercihe konu olan bir davranışın incelenmesinde; tercihe konu olabilecek diğer alternatiflerin etkilerinin de dikkate alınmasına imkân veren bir yaklaşım sunmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım sayesinde, SMMM olma niyetlerinin oluşumuna olumlu ve/veya olumsuz yönde etkide bulunan faktörlerin belirlenmesinde, katılımcıların İİBF kapsamındaki diğer mesleklere yönelik eğilimleri dikkate alınabilmektedir. Görüldüğü gibi, bu çalışmada;

¹ Planlanmış Davranış Teorisi hakkında bilgi için bkz. Kocagöz, 2010; Ajzen, 1991; Ajzen, 2001; Ajzen, 2002.

SMMM mesleğine yönelik eğilimler ile İİBF kapsamındaki diğer mesleklere yönelik eğilimlerin farklılaştırılması (fark değerlerin belirlenmesi) yoluyla SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerin ortaya çıkarılması söz konusudur. Diğer bir deyişle, çalışma kapsamında incelenen faktörlerin SMMM olma niyetinin oluşumuna anlamlı bir etkide bulunabilmesi; hem meslek tercihinde dikkate alınmıyor olmasına hem de tercihe konu diğer meslek tercihlerine kıyasla görece önemli farklılıklar göstermiş olmasına bağlıdır.

Çalışmanın göreceli eğilimler üzerinden gerçekleştirilmesinin nedenini; meslek tercihi meselesinin, kişinin alternatifler arasından yapmış olduğu bir seçim olarak görülmüş olmasına bağlamak mümkündür. Dolayısıyla bu süreç, tercihe konu olan alternatifin, diğerleriyle kıyaslanmış olmasını gerektirir. Kıyaslama, kişinin belirli bir tercihe yönelik göreceli eğilimini belirler. Bu süreçteki birey, elindeki alternatifleri önem verdiği (olumlu veya olumsuz anlamda) faktörler açısından değerlendirirken iki hususa dikkat edecektir. Birincisi; olumlu gördüğü faktörler açısından en avantajlı gördüğü tercihlere yönelik olumlu eğilim geliştirecektir. İkincisi; olumsuz gördüğü faktörleri en güçlü şekilde üzerinde taşıdığına inandığı tercihlere yönelik olumsuz eğilime sahip olacaktır. Bu nedenle meslek tercihi sürecinde mevcut alternatifler, hem olumlu ve olumsuz görülen faktörler açısından değerlendirilmekte hem de söz konusu tercihin diğer alternatiflere göre görece üstünlüğü dikkate alınmaktadır.

Dolayısıyla bireyin mesleki tercihinin göreceli eğilimlerinin (fark değerleri) belirlenmesinde üç hususun etkisi söz konusudur:

- i. Değerlendirme sürecinde esas alınan (önemsenen) faktörler ve bunların meslek tercihinin olumlu veya olumsuz etkide bulunma şiddeti

- ii. Esas alınan (hedef-davranış grubu) mesleğe (SMMM) yönelik eğilimin şiddeti.

- iii. Hedef-dışı diğer mesleklere yönelik eğilimin şiddeti.

Yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü, meslek tercihlerini belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bir çalışmada, katılımcıların tercihe konu olan diğer alternatiflere yönelik yönelimlerinin de dikkate alınmasının (ölçümlere yansıtılması) daha uygun bir yaklaşım tarzı olabileceği düşünülmektedir. Bu sayede temel alınan bir mesleğe yönelik olarak katılımcıların göreceli eğilimlerinin belirlenmesi mümkün olabilecektir. Dolayısıyla, SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerin PDT'nin öngörmüş olduğu inanç-bazlı ölçüm tekniği yardımıyla ölçülmesinin yararlı olabileceği düşünülmektedir (Ajzen, 2006; Francis, 2004).

Araştırmanın bir bütün olarak etkinliği “toplam fark değeri (Toplam Z değeri)” kullanılarak oluşturulan tek değişkenli logit model yoluyla gerçekleştirilmiştir. Logit regresyon; bağımlı değişkenin kategorik (sadece iki kategoriden oluşan) olduğu durumlarda kullanılmakta olup, çoklu regresyonun özel bir türüdür. Bu analiz sayesinde; çalışmanın bir bütün olarak anlamlı olup olmadığı ve çalışmanın etkinliğine ilişkin sınıflama tablosu elde etmek mümkün olabilecektir.

3.3. Verilerin Toplanması

Anket formunun ilk sayfasında, çalışmanın amacını ve katılımcının demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular bulunmaktadır. Ayrıca gruplama yapabilmek amacıyla bu bölümde katılımcılara SMMM stajı yapmak isteyip istemedikleri sorulmuştur. Dolayısıyla araştırma verilerinin analizi, “SMMM olmak isteyenler (hedef davranış grubu)” ve “SMMM’lik haricinde İİBF’nin başka bir alanında çalışmayı düşünenler (hedef-dışı davranış grubu)” olmak üzere iki

kategoriden hareketle yapılacaktır. Diğer bir deyişle, örnek kütleimiz iki alt gruptan oluşmakta ve anket formunda yer alan faktörlere ilişkin hesaplamalar katılımcının ait olduğu her bir kategori için ayrı ayrı yapılmaktadır. Bu sayede “SMMM” ile SMMM’lik haricinde başka bir İİBF alanında çalışmayı düşünenlerin oluşturduğu “Diğer” kategorisi arasındaki farklılıkların analiz konusu yapılması mümkün olabilecektir.

Anket formunun anket kısmı meslek tercihi davranışını etkilediği düşünülen 16 adet faktörün ölçümüne yönelik üç bölümden oluşmaktadır. Söz konusu faktörler, içinde yaşanılan toplumun (araştırma evreni) gerçekliğini yansıtacak şekilde, pilot saha çalışmaları ve uzman görüşleri doğrultusunda belirlenmiştir. Ayrıca pilot çalışmalarda deneklerle yapılan birebir görüşmelerle meslek tercihinin belirleyen faktörlere son hali verilmiştir.

Anket formunun anket kısmı ise üç bölümden oluşmaktadır. Bunlar; faktörleri önemseme düzeyi, hedef ve hedef-dışı davranışa yönelik faktörlerin ölçümüne ve analizine ilişkindir. Birinci bölüm; meslek tercihinin belirlenmesinde, belirtilen faktörlerin hangi yönde (olumlu veya olumsuz) ve ne şiddette rol üstlendiğini tespit etmeye yöneliktir. İkinci bölüm; belirtilen faktörler açısından katılımcıların SMMM mesleğine (hedef davranış) yönelik eğilimlerini ölçmeye yöneliktir. Üçüncü bölüm ise katılımcıların diğer İİBF mesleklerine (hedef-dışı davranış) yönelik değerlendirmelerini ölçmeyi amaçlamaktadır.

3.4. Verilerin Analizi

Anket formu yardımıyla toplanan verileri analiz etmek üzere hazır bir istatistiksel paket programından yararlanılmıştır. Hipotez testlerini yapmak üzere parametrik analiz tekniklerinden birisi olan t testi kullanılmıştır. Analizlerde iki tür t testi kullanılmıştır: Birinci tür t testi; tek grup t-testidir. Bu test türü sayesinde inceleme konusu bir faktöre ait değerlerin yöneliminin anlamlı olup olmadığı ortaya çıkarılabilmektedir. İkinci tür t testi ise; bağımsız iki grup arasındaki farkları analiz etmektedir. Bu test türü sayesinde SMMM ve Diğer kategorilerindeki katılımcıların ilgili faktörlere verdikleri ortalama değerlerin birbirinden farklı olup olmadığı anlaşılacaktır. Çalışmada kullanılan bir diğer analiz türü logit (lojistik) regresyon analizidir. Logit regresyon; bağımlı değişkenin kategorik (sadece iki kategoriden oluşan) olduğu durumlarda kullanılmakta olup, çoklu regresyonun özel bir türüdür. Logit regresyon analizinin kullanım amacı; araştırma modelinin bir bütün olarak etkinliğini değerlendirmektir. Bu sayede araştırmada kullanılan faktörlerin bir bütün olarak SMMM tercihi niyetini açıklamada ortaya koyduğu performansı değerlendirmek mümkün olabilecektir.

3.5. Araştırmanın Bulguları

Araştırmanın bulguları demografik ve temel bulgular olmak üzere iki başlık altında incelenebilir.

3.5.1. Demografik Bulgular

Katılımcıların demografik özellikleriyle ilgili bulgular aşağıda üç tablo halinde sunulmuştur.

Tablo 1 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Gruplara Dağılımı

Cinsiyet	SMMM		Diğer		Genel	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
Bay	12	%29	29	%31	41	%31
Bayan	29	%71	64	%69	93	%69
	41	%100	93	% 100	134	%100

Tablo 1’de katılımcıların cinsiyetlerine göre gruplara dağılımı özetlenmiştir.

Tablo 2 Katılımcıların Yaş ve Not Durumlarına Göre Gruplara Dağılımı

	SMMM	Diğer	Genel
Yaş Ortalaması	22,66	22,89	22,82
Genel Not Ortalaması* (GANO)	2,61	2,65	2,64

* 4 tam puan üzerinden.

Tablo 2’de katılımcıların yaş ortalaması ve genel not durumları itibariyle gruplara dağılımı sunulmuştur.

Tablo 1 Katılımcıların Cinsiyetlerine Göre Gruplara Dağılımı

Cinsiyet	SMMM		Diğer		Toplam	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
İşletme	24	%59	44	%47	68	%51
İktisat	12	%29	30	%32	42	%31
Maliye	5	%12	19	%21	24	%18
	41	%100	93	%100	134	%100

Tablo 3’de katılımcıların fakültede okudukları bölüm itibariyle gruplara dağılımları sunulmuştur.

3.5.2. Temel Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, inceleme konusu faktörler SMMM ve Diğer kategorisi bağlamında dört farklı tablo yardımıyla analiz edilmiştir.

Tablo 4 Faktörleri Önemseme Düzeyine İlişkin Analiz

	SMMM	Diğer
01) Mali işlerle uğraşmayı gerektirmesi.	0,63 ++	0,25 + *
02) Mesai içi iş yoğunluğunun ağır olması.	-0,44 ++	-0,72 ++
03) Fazla mesai yapmayı gerektirmesi.	-0,63 ++	-0,92 ++
04) Sık sık ahlak anlayışına aykırı davranışlarda bulunmaya zorlaması.	-1,10 ++	-1,38 ++
05) Meslek mensubu olmak için gerekli olan prosedürün uzun süre alması.	-0,68 ++	-0,71 ++
06) Meslek mensubu olmak için yoğun çaba içerisinde olmanın gerekmesi.	0,29	-0,12 *
07) Toplumda saygın ve prestijli olarak kabul edilmesi.	1,41 ++	1,28 ++
08) Belirli bir başlangıç sermayesi gerektirmesi.	-0,24	-0,57 ++
09) Meslekteki başarının büyük ölçüde insan ilişkilerine bağlı olması.	1,07 ++	0,84 ++
10) Ekip çalışması yapmayı gerektirmesi.	1,00 ++	0,67 ++ *
11) Kamu kurumlarında çalışma imkânı sunması.	1,37 ++	1,14 ++
12) İşsiz kalma ihtimalinin (riskinin) çok düşük olması.	1,46 ++	1,34 ++
13) Sabit bir gelir sağlaması.	0,61 ++	0,59 ++
14) Yüksek gelir sağlaması.	1,54 ++	1,45 ++
15) Çalışma saatlerinin esnek olması.	1,05 ++	0,90 ++
16) İş hayatında geniş terfi imkânları sunması.	1,59 ++	1,58 ++
+ Sıfırdan farklı (p<0,05)	* Kategoriler arası fark (p<0,05)	
++ Sıfırdan farklı (p<0,01)	** Kategoriler arası fark (p<0,01)	

Tablo 4’de katılımcıların meslek tercihlerinde ilgili faktörleri ne kadar önemsediklerine ilişkin değerlendirme iki sütun halinde sunulmuştur. Değerlendirmeler 5’li likert üzerinden yapılmış olup, minimum (-2) ve maksimum (+2) arası bir aralıkta dağılım göstermektedir. Nötr ifade (sıfır) ise, “Ne Önemli/Ne Önemsiz” şeklinde bir değerlendirmeyi temsil etmektedir. Değerlendirmeler; (+2)’ye yaklaştıkça olumlu etkinin, (-

2)’ye yaklaştıkça olumsuz etkinin artmasına işaret etmektedir.

Tablo 4’e bakıldığında, 6 ve 8 numaralı faktörler hariç, SMMM kategorisindeki katılımcıların söz konusu tüm faktörleri meslek tercihlerini etkilemesi bakımından önemli (olumlu veya olumsuz) gördükleri anlaşılmaktadır. Ancak bu faktörler içerisinde 2, 3, 4 ve 5 nolu faktörlerin SMMM kategorisindeki katılımcıların meslek tercihlerini

olumsuz olarak etkiledikleri görülmektedir. Diğer kategorisindeki katılımcılar ise, 6 numaralı faktör dışında, söz konusu tüm faktörleri meslek tercihlerini etkilemesi bakımından anlamlı bulmaktadırlar. Ancak bu faktörler içerisinde 2, 3, 4, 5 ve 8 nolu faktörlerin Diğer kategorisindeki katılımcıların meslek tercihlerini olumsuz olarak etkiledikleri anlaşılmaktadır.

Tablo 4'e gruplar arasındaki farklılık açısından

bakılacak olursa; SMMM ve Diğer kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösteren faktörler 1, 6 ve 10 numaralı faktörlerdir. Söz konusu 3 adet faktörün hepsi SMMM kategorisi lehine pozitif bir farklılık göstermektedir. Diğer bir deyişle SMMM kategorisindeki katılımcılar, genel olarak, meslek tercihlerinde bu faktörlere istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde daha fazla olumlu etki atfetmektedir denilebilir.

Tablo 5 SMMM Mesleğine Yönelik Eğilimlere İlişkin Analiz

	SMMM	Diğer
01) Mali işlerle uğraşmayı gerektirmesi.	2,78 ++	1,10 ++ *
02) Mesai içi iş yoğunluğunun ağır olması.	-1,37 +	-2,88 ++ *
03) Fazla mesai yapmayı gerektirmesi.	-2,10 ++	-3,54 ++ *
04) Sık sık ahlak anlayışına aykırı davranışlarda bulunmaya zorlaması.	-2,49 ++	-4,15 ++ *
05) Meslek mensubu olmak için gerekli olan prosedürün uzun süre alması.	-2,44 ++	-2,76 ++
06) Meslek mensubu olmak için yoğun çaba içerisinde olmanın gerekmesi.	1,44 +	-0,52 **
07) Toplumda saygın ve prestijli olarak kabul edilmesi.	6,29 ++	4,69 ++ *
08) Belirli bir başlangıç sermayesi gerektirmesi.	-0,49	-1,73 ++
09) Meslekteki başarının büyük ölçüde insan ilişkilerine bağlı olması.	4,15 ++	2,96 ++
10) Ekip çalışması yapmayı gerektirmesi.	3,98 ++	2,00 ++ **
11) Kamu kurumlarında çalışma imkânı sunması.	5,51 ++	3,60 ++ **
12) İşsiz kalma ihtimalinin (riskinin) çok düşük olması.	5,71 ++	4,05 ++ **
13) Sabit bir gelir sağlaması.	2,59 ++	1,60 ++
14) Yüksek gelir sağlaması.	6,37 ++	5,54 ++
15) Çalışma saatlerinin esnek olması.	4,15 ++	2,28 ++ *
16) İş hayatında geniş terfi imkânları sunması.	6,15 ++	4,99 ++ *
Toplam Eğilim Değeri	40,22 ++	17,23 ++ **
+ Sıfırdan farklı (p<0,05)	* Kategoriler arası fark (p<0,05)	
++ Sıfırdan farklı (p<0,01)	** Kategoriler arası fark (p<0,01)	

Tablo 5’de katılımcıların ilgili faktörler açısından SMMM mesleğine yönelik eğilimlerine ilişkin analiz iki sütun halinde sunulmuştur. Tablodaki değerler minimum (-10), maksimum (+10) arası bir aralıkta dağılım göstermektedir. Bu analiz hem SMMM hem de Diğer kategorisindeki katılımcıların SMMM mesleğine yönelik eğilimlerini karşılaştırma imkânı vermesi açısından yararlıdır. Buna göre; istatistiksel olarak sıfırdan farklı bulunmuş olması şartıyla, pozitif değerli katsayılar SMMM mesleğine yönelik olumlu bir eğilimin; negatif değerli katsayılar ise SMMM mesleğine yönelik olumsuz bir eğilimin varlığına işaret etmektedir. Katsayıların mutlak değer olarak sıfırdan uzaklaşması nispetinde eğilimin şiddetlenmesi söz konusudur.

Tablo 5’in ilgili sütununa bakıldığında, 8 numaralı faktör hariç, tüm faktörlerin SMMM kategorisindeki katılımcıların eğilimleri açısından anlamlı etkilerinin (olumlu veya olumsuz) olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu faktörler içerisinde 2, 3, 4 ve 5 nolu faktörlerin SMMM kategorisindeki katılımcıların SMMM mesleğine yönelik eğilimlerini olumsuz olarak etkilemesi söz konusudur.

Diğer kategorisindeki katılımcılar ise, 6 numaralı faktör hariç, söz konusu tüm faktörleri SMMM mesleğine yönelik eğilimlerini etkile-

mesi bakımından anlamlı bulmaktadırlar. Ancak bu faktörler içerisinde 2, 3, 4, 5 ve 8 nolu faktörlerin Diğer kategorisindeki katılımcıların SMMM mesleğine yönelik eğilimlerini olumsuz olarak etkilemesi söz konusudur.

Tablo 5’e gruplar arasındaki farklılık açısından bakılacak olursa; 5, 8, 9, 13 ve 14 numaralı faktörler haricinde, söz konusu tüm faktörlerin SMMM ve Diğer kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdikleri anlaşılmaktadır. Ancak gruplar arasındaki farklılık açısından 6, 10, 11 ve 12 numaralı faktörlerin önde gelen faktörler olarak ortaya çıktığı belirtilmelidir.

SMMM mesleğine yönelik eğilim açısından, SMMM kategorisine ait toplam eğilim değerinin diğer gruba kıyasla anlamlı bir şekilde pozitif bir farklılık ifade etmesi önemlidir. Zira bu durum, faktörlerin bir bütün olarak SMMM tercihi niyetini açıklama açısından olumlu katkıının bulunduğu görüşünü destekler niteliktedir. Ayrıca, Diğer kategorisine ait toplam eğilim değerinin anlamlı bir şekilde pozitif bir değer çıkması dikkat çekicidir. Zira bu durum Diğer kategorisindeki katılımcıların da SMMM mesleğine yönelik olumlu eğilimlerinin olduğuna bir işarettir.

Tablo 6 Diğer Mesleklere Yönelik Eğilimlere İlişkin Analiz

	SMMM	Diğer
01) Mali işlerle uğraşmayı gerektirmesi.	2,41 ++	1,23 ++
02) Mesai içi iş yoğunluğunun ağır olması.	-1,46 ++	-2,41 ++
03) Fazla mesai yapmayı gerektirmesi.	-2,15 ++	-3,08 ++
04) Sık sık ahlak anlayışına aykırı davranışlarda bulunmaya zorlaması.	-2,59 ++	-2,80 ++
05) Meslek mensubu olmak için gerekli olan prosedürün uzun süre alması.	-2,17 ++	-2,41 ++
06) Meslek mensubu olmak için yoğun çaba içerisinde olmanın gerekmesi.	1,27 +	-0,29 *
07) Toplumda saygın ve prestijli olarak kabul edilmesi.	5,61 ++	5,20 ++
08) Belirli bir başlangıç sermayesi gerektirmesi.	-0,59	-1,09 ++
09) Meslekteki başarının büyük ölçüde insan ilişkilerine bağlı olması.	4,02 ++	3,24 ++
10) Ekip çalışması yapmayı gerektirmesi.	3,80 ++	2,57 ++ *
11) Kamu kurumlarında çalışma imkânı sunması.	5,24 ++	5,00 ++
12) İşsiz kalma ihtimalinin (riskinin) çok düşük olması.	4,85 ++	4,59 ++
13) Sabit bir gelir sağlaması.	2,34 ++	2,61 ++
14) Yüksek gelir sağlaması.	5,49 ++	5,33 ++
15) Çalışma saatlerinin esnek olması.	3,29 ++	2,59 ++
16) İş hayatında geniş terfi imkânları sunması.	6,02 ++	6,49 ++
Toplam Eğilim Değeri	35,41 ++	26,80 ++ *
+ Sıfırdan farklı (p<0,05)	* Kategoriler arası fark (p<0,05)	
++ Sıfırdan farklı (p<0,01)	** Kategoriler arası fark (p<0,01)	

Tablo 6'da katılımcıların ilgili faktörler açısından diğer mesleklere yönelik eğilimlerine ilişkin analiz iki sütun halinde sunulmuştur. Tablodaki değerler minimum -10 maksimum +10 arasında bir aralıkta dağılım göstermektedir. Bu analiz hem SMMM hem de Diğer kategorisindeki katılımcıların Diğer grubundaki mesleklere yönelik eğilimlerini karşılaştırma imkânı vermesi açısından yararlıdır. Buna göre; istatistiksel olarak sıfırdan farklı bulunmuş olması şartıyla, pozitif değerli katsayılar Diğer mesleklere yönelik olumlu bir eğilimin; negatif değerli katsayılar ise Diğer mesleklere yönelik olumsuz bir eğilimin varlığına işaret etmektedir. Katsayıların mutlak değer olarak sıfırdan uzaklaşması nispetinde eğilimin şiddetlenmesi söz konusudur.

Tablo 6'nın ilgili sütununa bakıldığında, 8 numaralı faktör hariç, tüm faktörlerin SMMM kategorisindeki katılımcıların Diğer grubundaki mesleklere olan eğilimlerini açıklamada anlamlı katkılarının (olumlu veya olumsuz) olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu faktörler içerisinde 2, 3, 4 ve 5 nolu faktörlerin SMMM kategorisindeki katılımcıların Diğer mesleklere yönelik eğilimlerini olumsuz olarak etkilemesi söz konusudur. Diğer kategorisindeki katılımcılar ise, 6 numaralı faktör hariç, söz konusu tüm faktörleri Diğer mesleklere yönelik eğilimlerini etkilemesi bakımından anlamlı bulmaktadırlar. Ancak 2, 3, 4, 5 ve 8 nolu faktörlerin Diğer kategorisindeki katılımcıların Diğer mesleklere yönelik eğilimlerini olumsuz olarak etkilemesi söz konusudur.

Tablo 6'ya gruplar arasındaki farklılık açısından bakılacak olursa; sadece 6 ve 10 numaralı faktörlerin SMMM ve Diğer kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterebildikleri anlaşılmaktadır. Bunlara karşın, grupların toplam eğilim değerleri arasında anlamlı bir farklılık ($p < 0,05$) olduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada dikkati çeken husus; Diğer kategorisine kıyasla, SMMM kategorisindeki katılımcıların Diğer mesleklere yönelik eğilimlerinin anlamlı bir şekilde çok daha yüksek çıkmış olduğunun görülmesidir. Hâlbuki Diğer kategorisindeki katılımcıların toplam eğilim değerinin, SMMM kategorisine kıyasla, daha büyük olması beklenirdi. Zira Diğer kategorisindeki katılımcılar SMMM dışında başka bir mesleği yapma niyeti olanlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla değerlendirmenin bu kısmında kendi tercih edecekleri mesleğe yönelik değerlendirmeleri söz konusudur. SMMM kategorisindeki katılımcılar ise ikinci sırada tercih edebilecekleri bir mesleği temel alarak burada değerlendirmede bulunmuşlardır. Özetle; Diğer mesleklere yönelik eğilim açısından, Diğer kategorisine ait toplam eğilim değerinin anlamlı bir şekilde pozitif çıkması beklenen bir durumdur. Ancak SMMM kategorisine ait toplam eğilim değerinin Diğer kategorisinin toplam eğilim değerinden anlamlı bir şekilde yüksek çıkması dikkat çekicidir. Bu durumun ortaya çıkmasının muhtemel nedenleri, bu çalışmanın kısıtlarını oluşturan bazı hususlardan kaynaklanmış olabilir.

Tablo 7 SMMM Mesleğine Yönelik Göreceli Eğilimlere İlişkin Analiz

	SMMM	Diğer
01) Mali işlerle uğraşmayı gerektirmesi.	0,37 +	-0,13 *
02) Mesai içi iş yoğunluğunun ağır olması.	0,10	-0,47 ++ *
03) Fazla mesai yapmayı gerektirmesi.	0,05	-0,46 ++ *
04) Sık sık ahlak anlayışına aykırı davranışlarda bulunmaya zorlaması.	0,10	-1,35 ++ **
05) Meslek mensubu olmak için gerekli olan prosedürün uzun süre alması.	-0,27	-0,35 +
06) Meslek mensubu olmak için yoğun çaba içerisinde olmanın gerekmesi.	0,17	-0,23
07) Toplumda saygın ve prestijli olarak kabul edilmesi.	0,68 ++	-0,52 + **
08) Belirli bir başlangıç sermayesi gerektirmesi.	0,10	-0,65 ++ *
09) Meslekteki başarının büyük ölçüde insan ilişkilerine bağlı olması.	0,12	-0,28
10) Ekip çalışması yapmayı gerektirmesi.	0,17	-0,57 ++ *
11) Kamu kurumlarında çalışma imkânı sunması.	0,27	-1,40 ++ **
12) İşsiz kalma ihtimalinin (riskinin) çok düşük olması.	0,85 +	-0,54 + **
13) Sabit bir gelir sağlaması.	0,24	-1,01 ++ **
14) Yüksek gelir sağlaması.	0,88 ++	0,20
15) Çalışma saatlerinin esnek olması.	0,85 ++	-0,31 **
16) İş hayatında geniş terfi imkânları sunması.	0,12	-1,51 ++ **
Toplam Fark Değeri	4,80 ++	-9,57 ++ **
+ Sıfırdan farklı (p<0,05)	* Kategoriler arası fark (p<0,05)	
++ Sıfırdan farklı (p<0,01)	** Kategoriler arası fark (p<0,01)	

Tablo 7’de SMMM ve Diğer kategorilerine ait fark değerleri yer almaktadır. Bu değerleri yorumlamadan önce hedef davranış grubu olan SMMM kategorisinin beklenen (öngörülen) değerinin pozitif, hedef-dışı davranış grubu olan “Diğer” kategorisinin beklenen değerinin ise negatif olduğu belirtilmelidir. Pozitif fark değeri; katılımcıların SMMM mesleği lehinde, nega-

tif fark değeri ise; katılımcıların SMMM haricindeki diğer meslekler lehinde olumlu bir eğilim içinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 7’nin SMMM kategorisine ait sütununda; 1, 7, 12, 14 ve 15 numaralı faktörlerin anlamlı bir eğilim gösterdikleri görülmekte olup, aynı zamanda bu faktörlerin tümünün beklenen yönünde (pozitif) bir eğilime sahip oldukları anlaşıl-

maktadır. Dolayısıyla bu sonuç; SMMM kategorisindeki katılımcıların söz konusu beş faktörde (1, 7, 12, 14 ve 15) belirtilen hedeflere (diğer İİBF mesleklerine kıyasla) SMMM unvanı yoluyla ulaşılabilme ihtimalini daha kuvvetli gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 7'nin Diğer kategorisine ait sütununda; 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13 ve 16 numaralı faktörlerin anlamlı bir eğilim gösterdikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu faktörlerin tümünün, aynı zamanda, beklenen yönde (negatif) bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu sonuç; Diğer kategorisindeki katılımcıların söz konusu onbir faktörde belirtilen hedeflere (SMMM mesleğine kıyasla) İİBF kapsamındaki diğer meslekler yoluyla ulaşılabilme ihtimalini daha kuvvetli gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 7'ye SMMM ve Diğer kategorileri arasındaki farklılık açısından bakılacak olursa; 5, 6, 9 ve 14 numaralı faktörler dışında kalan tüm faktörlerin anlamlı farklılıklar gösterdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim SMMM ve Diğer kategorisine ait toplam fark değerlerinin anlamlı bir şekilde birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Ayrıca, beklendiği şekilde, SMMM kategorisine ait fark değeri pozitif yönlü anlamlı bir göreceli eğilim belirtmekte iken, Diğer kategorisine ait fark değeri negatif yönlü anlamlı bir eğilim göstermektedir. Dolayısıyla toplam fark değerleri; SMMM ve Diğer kategorilerindeki katılımcıların, kendi meslek tercihleri lehinde olumlu bir göreceli algıya sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir deyişle, bu sonuç; "araştırmaya dâhil edilen faktörler, SMMM ve Diğer davranış kategorisindeki katılımcıların yönelimlerini anlamlı bir şekilde açıklayabilmektedir" şeklinde de yorumlanabilir. Ayrıca, bu sonuç, araştırmada yer alan faktörler üzerinde durarak

potansiyel adayların SMMM mesleğine yönlendirilebileceğini ileri süren görüşleri destekler niteliktedir.

3.6. Etkinlik Analizi ve Hipotez Testleri

Çalışmada kullanılan faktörlerin öngörülen davranışın (SMMM tercihi) açıklanmasına ne derecede anlamlı bir katkısının olduğunu test etmek için "logit regresyon" analizinden yararlanılmıştır (Altunışık vd., 2007: 217). Diğer bir deyişle araştırmacının bir bütün olarak etkinliği "toplam fark değeri (Toplam Z değeri)" kullanılarak oluşturulan tek değişkenli logit model yoluyla gerçekleştirilmiştir. Nitekim çalışmanın etkinliğini test eden logit regresyon analizi, çalışmada kullanılan modelin bir bütün olarak anlamlı ($p=0,000$) olduğunu göstermektedir². Bu sonuç; örneklem kütesindeki katılımcıların SMMM mesleğine yönelik algılarının SMMM tercihinin yönelik niyetleriyle ilişkili olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Analiz sonucunda elde edilen sınıflandırma tablosu; araştırma modelinin (sabitli), "SMMM" kategorisindeki katılımcıların % 75,6'sını, "Diğer" kategorisindeki katılımcıların ise % 82,8'ini doğru olarak sınıflandırabildiğini göstermektedir. Bir bütün olarak bakıldığında araştırma modelinin katılımcıların yaklaşık olarak % 80,6'sını doğru olarak sınıflayabildiği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, inceleme konusu faktörlerin bir bütün olarak SMMM tercihi davranışını açıklamada oldukça başarılı olduğunu göstermektedir. Nitekim Küçük (2011) tarafından aynı çalışma evreni içerisinden seçilen örneklem üzerinden test edilen araştırma modeli bu ölçüde bir başarı düzeyine ulaşamamıştır.

Küçük (2011: 160) çalışmasında yapılan analiz sonucu elde edilen sınıflama tablosu; "SMMM" kategorisindeki katılımcıların % 72,5'ini, "Di-

² Ki-kare değerleri; sabit değeri olmayan model için $\chi^2=92$ sabit değeri model için $\chi^2=73$ 'dir.

ğer” kategorisindeki katılımcıların ise % 70,1’ini doğru olarak sınıflandırabilmiştir³. Bir bütün olarak bakıldığında ise Küçük (2011) çalışmasındaki araştırma modelinin katılımcıların yaklaşık olarak % 71’ini doğru olarak sınıflayabildiği görülmektedir. Araştırma sonucunun Küçük (2011) çalışmasından daha başarılı sonuçlar vermesi; çalışma evrenleri arasındaki kültürel ve/veya sosyolojik farklılıkların faktörlerin anlamlılığı üzerinde etkisinin olabileceğini ileri süren görüşleri destekler niteliktedir. Zira bu çalışmada kullanılan faktörler ön saha çalışması yoluyla araştırma konusu evrene özgü olarak oluşturulmuştur. Hâlbuki Küçük (2011: 151) çalışmasında kullanılan faktörler, büyük ölçüde ilgili yabancı literatürden hareketle belirlenmiştir.

Araştırma sürecinin nihai amacıyla ilgili hipotezler; SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlere ilişkin fark değerleri analizlerinin an-

lamlılığına ilişkindir (Bkz. Tablo 7). Bu hipotezlerin amacı iki başlık altında değerlendirilebilir. Birincisi; SMMM ve Diğer davranış grupları için oluşturulan toplam fark değerlerinin anlamlı olup olmadığını test etmeye yöneliktir. Bu sayede, katılımcıların meslek tercihi davranışını açıklamada ilgili faktörlerin bir bütün olarak anlamlı sonuçlar üretip üretmediği konusunda fikir yürütmek mümkün olabilecektir. İkincisi; SMMM ile Diğer kategorileri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmektir. Bu sayede, SMMM ve Diğer kategorilerindeki katılımcıların meslek tercihlerine yönelimlerinde söz konusu faktörlerin bir bütün olarak anlamlı bir katkı sağlayıp sağlamadığını incelemek mümkün olabilecektir.

Kurulan toplam üç adet araştırma hipotezinin test sonuçları Tablo 8 yardımıyla aşağıda özetlenmiştir:

Tablo 8 Hipotez Değerlendirme Tablosu

H₁	SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimler açısından, SMMM kategorisinin davranışa ilişkin yönelimi (Top.Z=4,80) anlamlıdır.	Kabul**
H₂	SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimler açısından, Diğer kategorisinin davranışa ilişkin yönelimi (Top.Z= -9,57) anlamlıdır.	Kabul**
H₃	SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimler açısından, SMMM (Top.Z= 4,80) ile Diğer (Top.Z= -9,57) kategorileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır.	Kabul**
* Anlamlılık Düzeyi (p<0,05) Top.Z: Toplam Fark Değeri.		
** Anlamlılık Düzeyi (p<0,01)		

³ Küçük (2011) çalışması Ki-kare değerleri; sabit değeri olmayan model için $\chi^2= 37$, sabit değerli model için $\chi^2= 35$ 'dir.

Tablo 8’de belirtildiği üzere, hem toplam fark değerlerinin anlamlılığı hem de bu değerlerin gruplar arasında anlamlı bir fark oluşturması açısından, tüm hipotez testlerinin araştırma öngörülerine uygun sonuçlar ürettiği anlaşılmaktadır. Nitekim bu testlerde, SMMM ve Diğer kategorilerinin kendi meslek tercihleri doğrultusunda (SMMM için pozitif, Diğer için negatif) göreceği bir eğilime sahip oldukları anlaşılmaktadır.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışmada muhasebe mesleğini (SMMM) tercih etmeyi düşünen öğrencilerin bu tercihlerinde anlamlı göreceli eğilimler gösteren faktörler analiz edilmiştir. Bu analizde, SMMM tercihi anlamlı katkı sağlayan faktörlerin tespitinde; tercihe konu olabilecek diğer alternatiflerin etkilerinin de dikkate alınabilmesi amacıyla, PDT’nin inanç-bazlı ölçüm tekniği kullanılmıştır. Diğer bir deyişle, bu çalışmada; SMMM mesleğine yönelik eğilimler ile İİBF kapsamındaki diğer mesleklere yönelik eğilimlerin birbirlerinden çıkarılması (fark değerlerin belirlenmesi) yoluyla SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerin ortaya çıkarılması söz konusudur.

SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerin sonuçları Tablo 7 yardımıyla açıklanmıştır. Bu analiz; SMMM ve Diğer kategorilerindeki katılımcıların SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimlerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Bu amaçla, SMMM ve Diğer kategorisindeki katılımcıların ilgili faktörler açısından SMMM mesleğine yönelik göreceli eğilimleri (olumlu/olumsuz) ve bu eğilimin şiddeti incelenmiştir. Ayrıca analizlerde inceleme konusu faktörlere ilişkin göreceli eğilimlerin kategoriler arasında farklılık oluşturup oluşturmadığı araştırılmıştır.

Tablo 7’de SMMM ve Diğer kategorilerine ait fark değerleri yer almaktadır. Pozitif fark değeri; katılımcıların SMMM mesleği lehinde, nega-

tif fark değeri ise; katılımcıların SMMM haricindeki diğer meslekler lehinde olumlu bir eğilim içerisinde olduklarını göstermektedir. Tablo 7’nin SMMM kategorisine ait sütununda; 1, 7, 12, 14 ve 15 numaralı faktörlerin anlamlı bir eğilim gösterdikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu faktörlerin tümünün, aynı zamanda, beklenen yönde (pozitif) bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu sonuç; SMMM kategorisindeki katılımcıların söz konusu beş faktörde (1, 7, 12, 14 ve 15) belirtilen hedeflere (diğer İİBF mesleklerine kıyasla) SMMM unvanı yoluyla ulaşılabilir ihtimalini daha kuvvetli gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Tablo 7’nin Diğer kategorisine ait sütununda; 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13 ve 16 numaralı faktörlerin anlamlı bir eğilim gösterdikleri anlaşılmaktadır. Söz konusu faktörlerin tümünün, aynı zamanda, beklenen yönde (negatif) bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu sonuç; Diğer kategorisindeki katılımcıların söz konusu onbir faktörde belirtilen hedeflere (SMMM mesleğine kıyasla) İİBF kapsamındaki diğer meslekler yoluyla ulaşılabilir ihtimalini daha kuvvetli gördükleri şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 7’ye SMMM ve Diğer kategorileri arasındaki farklılık açısından bakılacak olursa; 5, 6, 9 ve 14 numaralı faktörler dışında kalan tüm faktörlerin anlamlı farklılıklar gösterdikleri anlaşılmaktadır. Nitekim SMMM ve Diğer kategorisine ait toplam fark değerlerinin anlamlı bir şekilde birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Ayrıca, beklendiği şekilde, SMMM kategorisine ait toplam fark değeri pozitif yönlü anlamlı bir göreceli eğilim belirtmekte iken, Diğer kategorisine ait toplam fark değeri negatif yönlü anlamlı bir eğilim göstermektedir. Dolayısıyla “toplam fark değerleri; SMMM ve Diğer kategorilerindeki katılımcıların, kendi meslek tercihleri lehinde olumlu bir göreceli algıya sahip olduklarını göstermektedir” şeklinde yorumlanabilir. Diğer bir deyişle, bu sonuç; “araştırmaya

dâhil edilen faktörler, SMMM ve Diğer davranış kategorisindeki katılımcıların yönelimlerini anlamlı bir şekilde açıklayabilmektedir” şeklinde de yorumlanabilir. Ayrıca bu sonuç, araştırmada yer alan faktörler üzerinde durarak, potansiyel adayların SMMM mesleğine yönlendirilebileceğini ileri süren görüşleri destekler niteliktedir.

Çalışmanın bulgularını, araştırma konusu faktörler üzerinden, şu şekilde özetlemek mümkündür. SMMM olma niyetindeki katılımcılar, SMMM mesleğini; (i) toplumda saygın ve prestijli kabul edilmesi [faktör 07], (ii) işsiz kalma ihtimalinin (riskinin) düşük olması [faktör 12], (iii) çalışma saatlerinin esnek olması [faktör 15] ve (iv) mali işlerle uğraştırmayı gerektirmesi [faktör 01] açısından İİBF kapsamındaki diğer mesleklerden daha avantajlı görmektedirler.

Çalışmada kullanılan faktörlerin öngörülen davranışın (SMMM tercihi) açıklanmasına ne derecede anlamlı bir katkısının olduğunu test etmek için “logit regresyon” analizinden yararlanılmıştır. Diğer bir deyişle, araştırmanın bir bütün olarak etkinliği “toplam fark değeri (Toplam Z değeri)” kullanılarak oluşturulan tek değişkenli logit model yoluyla gerçekleştirilmiştir. Nitekim çalışmanın etkinliğini test eden logit regresyon analizi, çalışmada kullanılan modelin bir bütün olarak anlamlı ($p=0,000$) olduğunu göstermektedir⁴. Bu sonuç; örneklem kütesindeki katılımcıların SMMM mesleğine yönelik algılarının SMMM tercihinin yönelik niyetleriyle ilişkili olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Analiz sonucunda elde edilen sınıflandırma tablosu; araştırma modelinin (sabitsiz), “SMMM” kategorisindeki katılımcıların % 75,6’sını, “Diğer” kategorisindeki katılımcıların ise % 82,8’ini doğru olarak sınıflandırabildiğini göstermektedir. Bir bütün olarak bakıldığında araştırma modelinin

katılımcıların yaklaşık olarak % 80,6’sını doğru olarak sınıflayabildiği anlaşılmaktadır. Bu sonuçlar, inceleme konusu faktörlerin bir bütün olarak SMMM tercihi davranışını açıklamada oldukça başarılı olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın etkinliğini azaltan muhtemel kısıtlar şu şekilde özetlenebilir: **Birincisi**; birçok araştırmada olduğu gibi araştırma modelinde bulunan değişkenleri ölçmek amacıyla kullanılması gereken temsilci değişkenlerin (faktörler) temsil kabiliyeti yetersiz olabilir. Nitekim araştırma modelindeki değişkeni (toplam fark değeri) daha etkin bir şekilde temsil edecek faktörlerin geliştirilerek araştırmaya dâhil edilmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır. **İkincisi**; araştırmaya katılan katılımcıların araştırma konusu meslek alanıyla ilgili yeterli bilgiye sahip olmaması, araştırmanın geçerliliğine zarar verebilmektedir. **Üçüncüsü**; bazı katılımcıların meslek tercihiyle ilgili niyetinin tam olarak oluşmamış olması muhtemeldir. Hâlbuki bu araştırma, ilgili davranış teorileri çerçevesinde, niyet ile davranış arasında kuvvetli bir ilişki olduğu varsayımından hareket etmektedir. Nitekim bu çalışmada, bu öngörüden yola çıkarak, katılımcıların SMMM tercihinin yönelik niyetleri bağımlı değişken olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen bulguların güvenilirliği, büyük ölçüde, katılımcıların niyetinin yeterli ölçüde oluşmasına ve niyet ile davranış arasında kuvvetli bir ilişkinin varlığına bağlıdır. **Dördüncüsü**; bu araştırmada yer alan Diğer kategorisi içerisine, SMMM mesleği dışında, İİBF’nin diğer alanlarında çalışmayı düşünen katılımcılar dâhil edilmiştir. Ayrıca tüm katılımcılar, Diğer kategorisine ilişkin soruları cevaplarken, İİBF kapsamında olmak şartıyla, SMMM haricinde bir mesleği temel almışlardır. Bu durumda, SMMM tercihinde bulunanlar, SMMM haricinin

⁴ Ki-kare değerleri; sabit değeri olmayan model için $\chi^2=92$, sabit değerli model için $\chi^2=93$ ’dir.

de tercih edebilecekleri ikinci alternatif mesleği temel almakta; Diğer kategorisindekiler ise kendi tercih ettikleri mesleği değerlendirme altına almaktadırlar. Dolayısıyla diğer mesleklere ilişkin değerlendirme, SMMM kategorisine kayılsa, çok daha heterojen bir evreni temsil etmektedir. **Son kısıt** çalışmanın evreniyle ilgilidir.

Araştırmanın evreni; Erciyes Üniversitesi İİBF’de eğitim gören ve son bir yıl içerisinde mezun olabilecek durumda olan fakülte öğrencileridir. Bu kısıt, araştırma bulgularının, SMMM mesleğini tercih etmeyi düşünen tüm adayları kapsayacak şekilde genelleştirilmesi noktasında ihtiyatlı olunmasını gerektirir.

KAYNAKÇA

- AJZEN, Icek (1991), "The Theory of Planned Behavior," **Organizational Behavior and Human Decision Processes**, Vol.50, 179-211.
- AJZEN, Icek (2001), "Nature and Operation of Attitudes," **Annual Review of Psychology**, Vol.52, 27-58.
- AJZEN, Icek (2002), "Perceived Behavioral Control, Self-Efficacy, Locus of Control, and the Theory of Planned Behavior," **Journal of Applied Social Psychology**, Vol.32, No.4, 665-683.
- AJZEN, Icek (2006), "Constructing a TpB Questionnaire: Conceptual and Methodological Considerations," Erişim Adresi: <http://www.people.umass.edu/aizen/pdf/tpb.measurement.pdf>, Erişim Tarihi: 18.09.2010.
- ALLEN, Cheryl Lynn (1998), "The Perceived Benefit of An Accounting Education For Students Choosing 150-Hour Programs," **Doctor of Philosophy**, University of Georgia, UMI Dissertation Services.
- ALLEN, Cheryl Lynn (2004), "Business Students' Perception of the Image of Accounting," **Managerial Auditing Journal**, Vol.19, No.2, 235-258.
- ALTUNIŞIK, Remzi; Recai COŞKUN; Serkan BAYRAKTAROĞLU ve Engin YILDIRIM (2007), **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**, Beşinci Baskı, Sakarya Yayıncılık, Sakarya.
- BOWEN, Earl K. ve Martin K. STARR (1982), **Basic Statistics For Business And Economics**, McGraw-Hill: Auckland.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener (2007), **Sosyal Bilimciler İçin Veri Analizi El Kitabı**, Sekizinci Baskı, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- COHEN, Jeffrey ve Dennis M. HANNO (1993), "An Analysis of Underlying Constructs Affecting the Choice of Accounting as a Major," **Issues in Accounting Education**, Vol.8, No.2, 219-238.
- FRANCIS, Jillian J. vd. (2004), "Constructing Questionnaires Based on the Theory of Planned Behaviour: A Manual for Health Services researchers," **Centre for Health Services Research**, University of Newcastle, Newcastle.
- KALAYCI, Şeref (Editör) (2005), **SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- KOCAGÖZ, Elif S. (2010), "Kadınların Makyaj Malzemelerini Satın Alma Davranışlarının İncelenmesi: Planlanmış Davranış Teorisinin Bir Uygulaması," **Doktora Tezi**, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- KÜÇÜK, Ergün (2011), "Planlanmış Davranış Teorisi Çerçevesinde Mali Müşavir (SMMM) Olma Niyetinin Altında Yatan Faktörlerin Analizi," **Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:14, 145-162.
- NAKİP, Mâhir (2006), **Pazarlama Araştırmaları Teknikler ve (SPSS Destekli) Uygulamalar**, İkinci Basım, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- TAN, Lin Mei ve Fawzi LASWAD (2006), "Students' Beliefs, Attitudes and Intentions to Major in Accounting," **Accounting Education: an international journal**, Vol.15, No.2, 167-187.